

Ringkøbing-Skjern Kommune
Land, By og Kultur
Smed Sørensens Vej 1
6950 Ringkøbing

Vestjylland
Ref. TAKIK/TICMP
Den 16. februar 2026

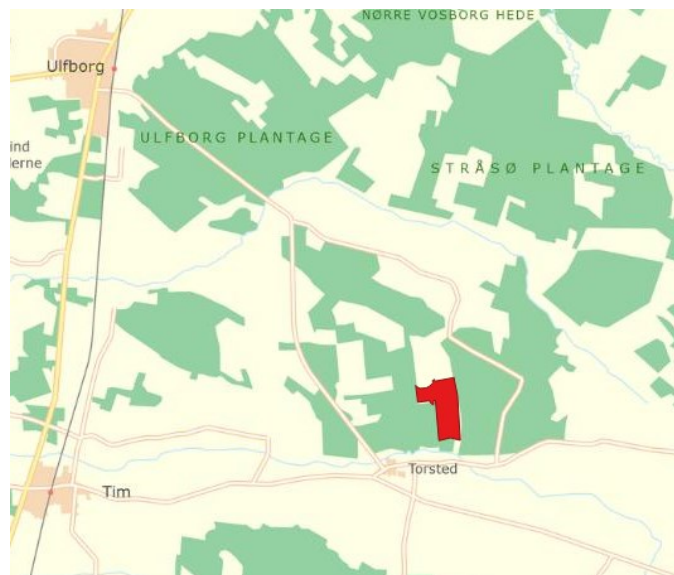
Sendt på e-mail til:
natur@rksk.dk

Målettet forvaltning med styret fåregræsning på Øster Sande Hede mhp. at bekæmpe invasive planter og andre problemarter

Naturstyrelsen Vestjylland ønsker at gøre forsøg med, om styret fåregræsning vha. hyrdning kan bekæmpe genvækst af serotina samt reducere udbredelsen af gyvel på Øster Sande Hede.

Øster Sande Hede ligger i Fejsø Plantage, nordøst for Torsted by, og er en del af Stråsø kompleksset. Området er et ca. 63 ha stort hede-areal.

Projektområdet er en del af del af matrikel 4f Præstegården, Torsted og er statsejet. Beliggenhed fremgår af kort nedenfor.

Baggrund:

Øster Sande hede ligger inden for Natura 2000-område nr. 64, Heder og klitter på Skovbjerg bakkeø, Idom Å og Ormstrup Hede og er desuden § 3 beskyttet hede efter naturbeskyttelsesloven.

Naturstyrelsen Vestjylland har udarbejdet Natura 2000-plejeplan for de statsejede arealer inden for Natura 2000-området. Af denne fremgår at Naturstyrelsen for

det konkrete område i planperioden skal bekæmpe invasive arter og rydde for træopvækst (jf. NST plejeplaner på styrelsens hjemmeside¹).

Naturstyrelsen Vestjylland har i 2023-2024 ryddet for massiv genvækst af nåletræer, og i 2024-2025 er der blevet opgravet serotina især på den nordlige del af heden. Der er en stor genvækst af serotina samt at nåletræer. Derudover synes gyvel at være under spredning. Endelig er der mindre områder, hvor plantesamfundet er monotont og artsfattig pga. blåtops dominans.

Med henblik på at bekæmpe invasive arter på heden (iht. Natura 2000-plejeplanen) ønsker Naturstyrelsen Vestjylland at gøre forsøg med styret fåregræsning vha. hyrdning, evt. suppleret med gedegræsning. Det forventes også at græsningen vil kunne begrænse udbredelsen af gyvel og nåleopvækst, og herigennem at have en gavnlig effekt på hedens naturtilstand.

Projektbeskrivelse:

Naturstyrelsen Vestjylland har udarbejdet naturmål for Øster Sande Hede, hvilket er praksis for arealer, der skal græsses. Naturmål er et dokument, der indeholder de konkrete naturmål for det enkelte areal. Naturmål tager udgangspunkt i arealets tilstand, der fastlægges en målsætning for arealet og endelig vælges virkemiddel. Projektet er således beskrevet i vedlagte naturmål, som der henvises til.

Som supplement til naturmålet redegøres nedenfor om, hvorfor styret fåregræsning ved hyrdning er valgt, samt gives yderligere oplysninger om, hvordan græsningen skal foregå. Derudover redegøres der for Natura 2000-forhold, bilag IV-arter samt rødlistede arter. Endelig er der lavet et billedbilag til illustration af hedens naturtilstand.

Begrundelse for metodevalg:

Der er valgt forsøg med styret fåregræsning til bekæmpelse af genvækst af invasive arter frem for maskinel/manuel rydning bl.a. på grund af omkostningseffektiviteten. Derudover er der tale om indlandsklitter, hvorfor kørsel med maskiner ønskes begrænset. Endeligt vil der være flere naturmæssige fordele forbundet med styret fåregræsning end for manuel rydning med buskrydder. Her kan nævnes, at fårene vil kunne begrænser flere problemarter og vil skabe større strukturel variation og større aldersvariation i lyng, så der kan opretholdes et artsrigt plantesamfund til glæder for særligt insekterne.

Får er græssere ligesom kvæg og heste, men æder en større andel af vedplanter. Derfor vælges får, da de er bedre til at holde træer og buske nede inklusiv invasive arter. Der stilles krav om, at græsningen skal ske med en robust fårace, da de vurderes at være mest egnede til afgræsningsformålet.

---

¹ Link til NST plejeplaner - <https://naturstyrelsen.dk/vildere-natur/planer-for-naturen/natura2000-plejeplaner>

Får græsser selektivt på arts- og plantedelsniveau. Får foretrækker en lang række bredbladede urter og æder knopper og blomster, mens grov og vissen plantevækst vrages, hvilket kan have en uhensigtsmæssigt effekt på et naturareals plantesamfund. Af denne grund vælges styret fåregræsning ved hyrdning, da danske erfaringer viser, at ved hyrdede får kan fårene udvikle mere artsrige heder og reducere mængden af blåtop og andre uønskede arter. Da fårene hyrdes kan fårene således målrettes til at æde netop de arter, der truer naturtilstanden på heden og der kan undgås overgræsning eller græsning af arter, hvis udbredelse ikke ønskes begrænset.

Ved den styrede fåregræsningen, hvor fårene flyttes væk fra heden om natten, fjernes der flere næringsstoffer end ved almindelig græsning, og fårene bidrager til at opretholde balancen mellem kvælstof og fosfor ved at æde en stor del blåtop, der har et højere N:P forhold. En undersøgelse har vist, at styret fåregræsning, (hvor fårene græsser 8 timer og flyttes derefter til hvile- og natfolde) kan fjerne godt 25 kg kvælstof/ha/år og knap 2 kg fosfor/ha/år.

Udførsel og krav til den styrede fåregræsning

Som det fremgår af vedlagte Naturmål skal fårene primært afgræsse hedens "problem-områder" dvs. områder med genvækst af serotina og nåleopvækst samt områder med gyvel.

Afgræsning skal tilrettelægges således:

- At områder med serotina skal afgræsses fra løvspring
- At områder med væsentlige bestande af guldblommer og orkideer eller andre værdifulde plantearter ikke må afgræsses i blomstrings- og frøsetningsperioden
- At nattefold etableres uden for beskyttet natur på tidligere omdriftsareal.

Fårene skal på arealet 1. april og gå der til den 15. oktober. Arealet skal afgræsses af en fåreflok på 120-200 får (svarende til et græsningstryk på 0,3-0,5 SK/ha).

Naturstyrelsen vil løbende overvåge den styrede fåregræsning for bl.a. at sikre at den har den ønskede effekt. Derudover vil Naturstyrelsen i samarbejde med dyrholder udarbejde en græsningsplan (herunder hvilke områder græsses hvornår og angivelse af områder, der ikke må græsses). Græsningseffekten vil således blive fulgt og fårenes færden bliver justeret alt efter græsningsbehovet.

Nattefold etableres uden for Natura 2000-område og uden for beskyttet § 3-natur i den nordøstlige del af området. På kortet nedenfor er nattefolden angivet med rødt.

Kort der viser placering af nattefold.

Nattefold etableres på et areal, der tidligere har været i omdrift og anvendt til vildtager. På de lave målebordsblade fra 1901-1971 er arealet *ikke* angivet som hede, og på luftfoto fra 1954 er området mark, hvilket bevidner at arealet har været i omdrift længe. Naturstyrelsen har tidligere gødsket areal ifm. omlægninger. Arealet har formentligt ikke været omlagt de seneste 10 år, men plantevæksten er fortsat meget næringsstofpåvirket med stor udbredelse af næringskrævende kulturbetingede arter (negativ-arter). Desuden vokser der rynket rose på arealet.

Natura 2000 og bilag IV-arter m.m.

Det fremgår af habitatbekendtgørelsen (BEK nr. 1058 af 22/08/2025), at før der træffes afgørelse i en lang række sager eller i forbindelse med andre planer og projekter, skal der foretages en vurdering af, om Natura 2000-området vil blive væsentligt påvirket. Det fremgår dog også at de projekter, der omfattes af kravet om vurdering, er projekter som ikke direkte er forbundet med eller nødvendige for Natura 2000-områdets forvaltning. På baggrund heraf er det Naturstyrelsens vurdering, at ovenfor beskrevne projekt ikke er omfattet af lovens krav om væsentlighedsvurdering, da forvaltningen har ophæng i områdets Natura 2000-plejeplan (iht. denne er bekæmpelse af invasive arter på Øster Sande Hede en indsats, der gælder for alle de habitatnaturtype kortlagte polygoner). Det er dog Naturstyrelsens praksis forud for ny eller ændret forvaltning af habitatnatur at foretage en vurdering af forvaltningsindgrebets effekt på naturområdet herunder arter på udpegningsgrundlaget og for bilag IV-arter. Nedenfor følger Naturstyrelsens betragtninger vedr. Natura 2000 og bilag IV-arter

Hele projektområdet er i 2016 kortlagt habitatnatur primært revling-indlandsklit, men også græs-indlandsklit, våd hede og tør hede. Det nordvestlige hjørne er kortlagt Revling-indlandsklit i høj naturtilstand (0,82). De øvrige kortlagte områder med Revling-indlandsklit er i en god naturtilstand (mellem 0,68 og 0,8). Græs-indlandsklit er også i god naturtilstand (0,65 og 0,71). Områderne med tør hede (0,63-0,7) og våd hede (0,79) er ligeledes i en god naturtilstand. Det fremgår også af kortlægningen fra 2016, at følgende invasive arter/problemarter vokser i området: serotina, bjergfyr, stjernebredribbe, blåtop, og som stedvis påvirker habitatnaturen negativt. Desuden er gyvel under spredning på arealet.

Udpegningsgrundlaget i Natura 2000-området nr. 64 Heder og klitter på Skovbjerg Bakkeø, Idom Å og Ormstrup Hede

Natura 2000-området består af Habitatområde nr. H57 Heder og klitter på Skovbjerg Bakkeø og H225 Idom Å og Ormstrup Hede. Da græsningsprojektet kun vedrører Øster Sande Hede lægges der kun vægt på udpegningsgrundlaget for dette Habitatområde (H57). Udpegningsgrundlaget for begge habitatområder kan ses i nedenstående tabel.

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 57		
Naturtyper:	Visse-indlandsklit (2310)	Revling-indlandsklit (2320)
	Græs-indlandsklit (2330)	Søbred med småurter (3130)
	Kransnålgæ-sø (3140)	Næringsrig sø (3150)
	Brunvandet sø (3160)	Vandløb (3260)
	Våd hede (4010)	Tør hede (4030)
	Enekrat (5130)	Surt overdrev* (6230)
	Tidvis våd eng (6410)	Hængesæk (7140)
	Tørvelavning (7150)	Kildevæld* (7220)
	Rigkær (7230)	Bøg på mor med kristtorn (9120)
	Ege-blandskov (9160)	Stilkeke-krat (9190)
	Skovbevokset tørvemose* (91D0)	Elle- og askeskov* (91E0)
Arter:	Bæklampret (1096)	Laks (1106)
	Stor vandsalamander (1166)	Odder (1355)

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 225		
Naturtyper:	Visse-indlandsklit (2310)	Revling-indlandsklit (2320)
	Græs-indlandsklit (2330)	Søbred med småurter (3130)
	Næringsrig sø (3150)	Brunvandet sø (3160)
	Vandløb (3260)	Våd hede (4010)
	Tør hede (4030)	Surt overdrev* (6230)
	Tidvis våd eng (6410)	Hængesæk (7140)
	Rigkær (7230)	Stilkeke-krat (9190)
Arter:	Bæklampret (1096)	Odder (1355)

Naturtyper og arter, der udgør det gældende udpegningsgrundlag for Natura 2000-området. Tal i parentes henviser til de talkoder, som benyttes for naturtyper og arter fra habitatdirektivets bilag 1 og 2. * angiver, at der er tale om en prioriteret naturtype. Udpegningsgrundlag for habitatområder er blevet revideret som beskrevet i basisanalysen.

Påvirkning af naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget

Udpegningsgrundlaget for Habitatområde nr. H57 Heder og klitter på Skovbjerg Bakkeø udgøres af 22 naturtyper, hvoraf 4 af dem findes i området, der ønskes afgræsset. Det drejer sig om naturtyperne: Revling-Indlandsklit, Græs-Indlandsklit, Våd hede og Tør hede.

Udpegningsgrundlaget omfatter 4 arter, som alle er tilknyttet vandløb og søer (laks, bæklampret, stor vandsalamander og odder).

Påvirkninger af habitatnaturtyper og arter på udpegningsgrundlaget i Natura 2000-området er screenet ud fra placeringen af græsningsprojektet.

De potentielle påvirkninger er vurderet til at være følgende:

- Forstyrrelse af arter
- Fysisk slid fra dyrenes færdsel og græsningseffekten på den kortlagte natur

Disse forhold indgår som forudsætning for Naturstyrelsens vurdering.

Konsekvensen af etablering af græsning i det kortlagte naturområde

Det er Naturstyrelsen Vestjyllands vurdering, at afgræsningen vil have en positiv effekt på de kortlagte naturtyper, idet græsningen vil hæmme udbredelsen af invasive arter og andre problemarter samt skabe mere naturlig dynamik og dermed forbedrede leveforhold for en række lys- og varmekrævende planter. Græsningen forventes derfor at bidrage positivt til en forbedret heterogenitet, således at plantearter tilpasset hedenaturtyperne får en større udbredelse. Afgræsningen vurderes derfor at have en positiv effekt på lokalitetens økologiske integritet.

De øvrige Naturtyper på udpegningsgrundlaget

De øvrige naturtyper på udpegningsgrundlaget, der ikke er blevet nævnt i det foregående, vurderes ikke at blive påvirket af afgræsningsprojektet, da de ikke findes inden for projektområdet.

Arter på udpegningsgrundlaget

Bæklampret, laks, odder og stor vandsalamander er de 4 arter, der er registreret på udpegningsgrundlaget for habitatområde H57. Laks og Bæklampret er tilknyttet vandløb og Stor Vandsalamander er tilknyttet vandhuller. Da der ikke findes egentlige vandhuller eller vandløb i græsningsområdet, forventes disse tre arter ikke at blive påvirket af græsningsprojektet.

Odderens udbredelse i Danmark er blevet undersøgt i det nationale overvågningsprogram i 2004 og senest igen i 2011 og 2012. Artens samlede bestandsstørrelse i Danmark er ukendt, men det vurderes, at den nationale bestand er i fremgang både hvad angår udbredelse og bestandsstørrelse. I Jylland har odderen siden midten af 1980'erne øget sin udbredelse til nu at være vidt udbredt med en god levedygtig bestand. På baggrund af odderens positive fremgang i Jylland i løbet af 1990'erne og forekomsten mange steder inden for Natura 2000-området vurderes der ikke umiddelbart at være trusler mod bestanden af odder (Naturstyrelsen, 2013). Bevaringsstatus for odder er vurderet som gunstig i den atlantiske region i Danmark (Søgaard, et al., 2013). Odderen kan forekomme på arealer, der ligger i en betydelig afstand fra vandløb. Odder forventes derfor at kunne forekomme inden for området.

Græsningsprojektet forventes ikke at medfører et direkte indgreb i odderens levesteder og arten hindres ikke fri adgang som følge af afgræsningen, hvis odderen opholder sig i projektområdet. Det vurderes, at projektet ikke vil forringe

levestandarderne for odder i habitatområdet og derfor vil projektet heller ikke påvirke artens bevaringsstatus i habitatområdet negativt.

I dette projekt forventes der ikke nogen væsentlig påvirkning af udpegningsgrundlaget for habitatområdet, og der er derfor ikke behov for at foretage afværgeforanstaltninger.

Bilag IV

Af Habitatdirektivet fremgår, at medlemslandene skal indføre en streng beskyttelse af en række dyre- og plantearter omfattet af Habitatdirektivets Artikel 12 og Bilag IV, uanset om disse forekommer inden for eller uden for et Natura 2000-område (Søgaard & Asferg 2007). For disse arter indebærer beskyttelsen bl.a. et forbud mod (1) forsætligt drab eller indfangning, (2) forsætlig forstyrrelse, i særdeleshed i yngle- og opvækstperioden samt under overvintring og migration, (3) beskadigelse eller ødelæggelse af yngle- eller rasteområder. Det skal i denne forbindelse sikres, at den økologiske funktionalitet af den pågældende bestands yngle- og rasteområder samlet set opretholdes på mindst samme niveau som hidtil. Ved den økologiske funktionalitet forstås de samlede livsvilkår, som et område tilbyder en given art.

En række dyr og planter, der er omfattet af habitatdirektivets bilag IV, kan have levested, fødesøgningsområde eller sporadisk opholdssted i projektområdet. På baggrund af Videnskabelig rapport fra DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 520, 2023 og Naturstyrelsens øvrige kendskab vurderes det umiddelbart, at der kan være grøn køllegræs, småflagermus, odder, markfirben og spidssnudet frø.

- Grøn køllegræs: kan være tilknyttet nærområdets vandhuller og fugtige arealer. Disse påvirkes negativt, når vandmiljøerne næringsstofberiges eller gror til. Da der ikke er vandhuller i græsningsområdet, forventes ingen påvirkning af Grøn Køllegræs.
- Småflagermus: Ud fra småflagermus' levevis vurderes det, at græsningsprojektet skaber bedre levevilkår for arter af flagermus, da græsningen skaber flere mikrohabitater for forskellige insekter, og dermed et større fødeudbud for områdets flagermus.
- Markfirben: er udbredt i store dele af landet, og kan potentielt miste yngle- og rastesteder. Ud fra markfirbens levevis vurderes det, at græsningsprojektet skaber bedre levevilkår i området, da græsningen holder vegetationen nede på de lysåbne og tørre arealer. Dyrenes færden vil også skabe flere bare sandflader. Endelig skabes mikrohabitater for flere insekter og dermed større fødeudbud for markfirben.
- Spidssnudet frø kan forekomme i nærområdets vandhuller og fugtige arealer. Disse påvirkes negativt, når vandmiljøerne næringsstofberiges eller gror til. Da der ikke er egentlige vandhuller i græsningsområdet, forventes ingen påvirkning af Spidssnudet frø.
- Odder: forekommer i området men trues ikke af projektet, da projektet ikke har nogen påvirkning på vandmiljøet, og da de græssende dyr ikke forventes at forstyrre odderen væsentligt.

Ulv er flyttet fra bilag IV til bilag V (og behandles derfor ikke i afsnittet).

På grundlag af nuværende viden vurderes det, at græsningsprojektet ikke vil have en væsentlig påvirkning på naturtyper og arter på Natura 2000-områdets

udpegningsgrundlag. Endvidere vurderes, at græsningsprojektet ikke vil skade yngle- eller rasteområder for arter, der er beskyttet af Habitatdirektivets bilag IV og dermed ikke påvirker bilag IV-arters økologiske funktionalitet.

Rødlistede arter

En række dyr og planter, der er optaget på den danske rødliste vil kunne forekomme i nærområdet. Den væsentligste årsag til, at arter er så pressede, at de optages på rødlisten er, at deres levesteder ændres eller forsvinder. Mange arter optræder i små isolerede bestande og hertil kommer, at nogle arter er presset af indirekte påvirkninger såsom klimaændringer, kvælstofdeposition, ændrede driftsformer i land- og skovbrug mv. eller direkte ved fældning af træer og fjernelse af dødt ved.

Indenfor projektområdet er der registeret følgende rødlistede arter: stor tornskade (CR), Kattefod (NT), Guldblomme (NT), Lyng-øjentrøst (NT), Klit-bægerlav (NT) og skælkædt bægerlav (NT) foruden DD-arterne Rod-tåresvamp og Kalirød bægerlav. Kattefod og Lyng-øjentrøst er begge lavtvoksende planter, hvis levested kan trues af tilgroning og næringsstofberigelse. Med hensyn til Guldblomme er det naturstyrelsens erfaring, at denne trives ved græsning eller høstning efter blomstring og frøsætning. Lav-registreringerne er fra 1985, og der vides ikke om laverne fortsat findes på heden. Klit-bægerlav kan findes på heder og indlandsklitter gerne i vindbrud med åbent sand – en naturtype, der generelt har en ugunstig status og tilbagegang i kvalitet. Successiv tilgroning forventes at medføre tilbagegang for Klit-bægerlav. Det er vurderet, at styret fåregræsning kan have en gavnlig effekt på områdets rødlistede arter og kan forberede lokaliteten, som levested for rødlistede arter.

Samlet vurdering

På grundlag af nuværende viden vurderes det, at græsningsprojektet ikke vil have en væsentlig påvirkning på Natura 2000-habitatnaturtyper eller arter på udpegningsgrundlaget. Endvidere giver græsningsprojektet heller ikke anledning til nogen væsentlig påvirkning af områdets egnethed som levested for bilag IV-arter og rødlistede arter. Projektet vurderes derfor hverken i sig selv eller i forbindelse med andre planer og projekter at ville have nogen væsentlig negativ påvirkning på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-område nr. 64, Heder og klitter på Skovbjerg Bakkeø, Idom Å og Ormstrup Hede.

Fredede område og beskyttede sten og jorddiger

Næsten hele græsningsarealet ligger inden for fredningen, Reg.nr. 01216.01, Heder i Ringkøbing Amt. Formålet med fredningen er at bevare heden, der skal ligge i dens nuværende tilstand, således at eventuelt selvsået eller anden bevoksning af bjergfyr og lignende fjernes. Græsningen vurderes at ville understøtte fredningen, da græsning vil fremme udviklingen af hedenatur særligt på arealet, hvor der er fjernet gyvel og glansbladet hæg. Det forventes også, at græsningen vil bremse udbredelsen af blåtop og fremme udbredelsen af flere arter, der er tilknyttet hedenatur-typerne.

Der er også beskyttede jorddiger i græsningsområdet. Men da fårene hyrdes på arealet af en fårehyrde kan det forhindres, at fårene færdes på diget inde i græsningsarealet. I øvrigt er fåregræsning egnet til pleje af fortidsminder, diger, stejle skrænter og andre slidfølsomme lokaliteter.

Billedbilag vedr. naturtilstand på Øster Sande Hede
(Minus gyvelområder, som vi ikke har fået taget billeder af)

Genvækst af serotina efter opgravning

Billeder fra heden før opgravning af serotin, der viser den stedvise store udbredelse.

Billede fra opgravningen af serotina.

Det opgravede serotina blev fjernet fra heden og udlagt i skovningsspor, hvor det blev knust. Fire-fem relativt lange skovningsspor blev "fyldt" med serotina. Billedet er fra et skovspor før knusning, og som viser omfanget af Serotina-opgravningen.

Billederne ovenfor viser områder med døende senil lyng, samt spredning af revling.

Opvækst af nåletræer på heden. Større rydning blev foretaget i 2023-2024.

Kun to år efter en større rydning er genvækst af nåletræer stor.

Billederne ovenfor viser partier med monotont og artsfattigt vegetation domineret af blåtop

Der er områder, hvor der er stor forekomst af guldblomme. Disse hotspot må først afgræsses efter blomstring og frøsætning.

Der vokser bl.a. plettet gøgeurt på arealet. Orkideer græsses selektivt af får. Områder med orkideer må først afgræsses efter blomstring og frøsætning. Orkideens levesteder vurderes desuden at være truet af tilgroning (i blåttop m.m.)

